

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Modersmålsundervisning

En jämförelse mellan två skolor

Sara Badri
Sara Khoei
Johanna Lundberg

LAU350

Handledare: Tore Otterup

Examinator: Roger Källström

Rapportnummer: VT06-1350-2

Abstract

Titel: Modersmålsundervisning - En jämförelse mellan två skolor

Författare: Sara Badri, Sara Khoei och Johanna Lundberg

Typ av arbete: Examensarbete, 10 poäng

Kurs: LAU350, Människan i världen III

Handledare: Tore Otterup

Examinator: Roger Källström

Program: Nya lärarprogrammet 140 poäng, Göteborgs Universitet

Rapportnummer: VT06-1350-2

Nyckelord: Modersmål, modersmålsundervisning, hemspråk, förstaspråksutveckling, flerspråkighet.

- Bakgrund:** Vi har valt att skriva om modersmålsundervisningen i två skolor i vårt examensarbete. Anledningen till detta är vårt både personliga intresse samt det samhällsintresse som finns idag.
- Syfte:** Syftet med vår uppsats är att se hur modersmålsundervisningen är organiserad på lokal nivå i två skolor i två olika kommuner.
- Metod:** Vi har genomfört en kvalitativ undersökning med intervjuer och enkäter för att få svar på våra frågor. De som vi har intervjuat är skolledare och modersmåls lärare.
- Resultat/Slutsats:** Vi har kommit fram till att de flesta är positiva till modersmålsundervisning på skolorna. Är man positiv till verksamheten är man dock mer kritisk till formerna och organisationen. De som är negativa till modersmålsundervisningen fokuserar endast kring de praktiska problemen med tider, lokaler och grupper.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar.....	1
2. Begreppsförklaringar	3
2.1. Vad är modersmål?	3
2.2. Vad är modersmålsundervisning?	3
2.3. Vad är studiehandledning?.....	3
2.4. Modersmåls läraren	4
3. Bakgrund	5
3.1. Historia.....	5
3.1.1. De inhemska minoritetsspråken.....	5
3.1.2. Hemspråksreformen.....	6
3.1.3. 1990-talet och framåt.....	6
4. Vad reglerar modersmålsundervisningen?	7
4.1. Skollagen.....	7
4.2. Grundskoleförordningen	7
4.3. Läroplaner.....	7
4.4. Kursplaner.....	8
4.5. Vem har ansvaret för undervisningen?	8
4.6. Vem har rätt till modersmålsundervisning?	8
5. Attityder till modersmålsundervisning	9
5.1. Negativa attityder.....	9
5.2. Positiva attityder	10
6. Teoretiska utgångspunkter	11
6.1. Thomas & Collier.....	11
6.2. Språk och identitet.....	12
7. Metod och material	14
7.1. Urval	14
7.2. Genomförande.....	14
7.2.1. Validitet	15
7.2.2. Reliabilitet	15
7.2.3. Generalisering.....	15
7.3. Beskrivning av skola A	15

7.4. Beskrivning av skola B	16
8. Resultat	17
8.1. Enkät till rektor i kommun A	17
8.2. Intervju med rektor, kommun B	17
8.3. Intervju med modersmåslärare	19
9. Sammanfattande resultat och diskussion.....	22
10. Slutdiskussion	24
10.1. Fortsatt forskning	25
10.2. Yrkesrelevans.....	26
11. Referenser	27
11.1. Tryckta källor	27
11.2. Internet	28
Bilaga 1.....	29
Bilaga 2.....	30
Bilaga 3.....	31

1. Inledning

Vi är tre studenter som har valt att skriva vårt examensarbete tillsammans. Den främsta anledningen till detta är våra olika erfarenheter, både inom lärarprogrammet och privat. Inom programmet har vi haft olika inriktningar och specialisering och strålade samman först på vår sista specialisering *Svenska för tidigare åldrar* (20 poäng). Det var med denna specialisering bakom oss som vi började diskutera vårt ämnesval som slutade på modersmålsundervisningen i skolan.

Vi har alla kommit i kontakt med modersmålsundervisningen i olika grad under vår uppväxt. En av oss har själv deltagit i vad som då kallades hemspråk, en annan har haft barn som deltagit medan den tredje haft vänner som deltagit i undervisningen. Vårt egna personliga intresse har spelat stor roll i vårt ämnesval.

Bortsett från vårt personliga intresse är det värt att nämna att modersmålsundervisningen i skolan är ett högaktuellt ämne i samhället idag. I flera tidningar har det under våren debatterats om modersmålsundervisningens vara eller icke vara. I DN (Dagens Nyheter) i april började en hätsk debatt mellan bl.a. Ebba Witt Brattström och Kenneth Hyltenstam. Denna debatt har sedan mynnat ut i en diskussion om svenskan i förorten som har fått stort utrymme i bl.a. Metro (Metro 2006). I maj har man bl.a. kunnat läsa om modersmålsundervisningen i GP (Göteborgs-Posten), där skrev rektorerna i Gunnared en debattartikel om hur de arbetar på sin skola. De skriver att de arbetar ur ett internationellt perspektiv på sin skola, de utgår från "världen i klassrummet" (GP 2006).

I Danmark har det också funnits liknande debatter men där har det fått andra konsekvenser. Där gjordes en undersökning som publicerades i mars 2006. Den undersökningen fick till följd att modersmålsundervisningen drogs in i hela landet. Resultatet från undersökningen visade att undervisningen i modersmål varken gjorde från eller till när det gällde barnens framgång i andra skolämnen. Detta resultat går stick i stäv med vad många andra forskare har kommit fram till.

Det är med dessa olika tankar vi tar oss an vårt examensarbete om modersmålsundervisning i skolan.

1.1. Syfte och frågeställningar

Grundskolan ska enligt grundskoleförordningen erbjuda undervisning i modersmål till elever som är berättigade till detta och studiehandledning på modersmålet till elever som är i behov av sådan undervisning (Skolverket 2002 s. 103)

Elever som har ett annat modersmål än svenska har rätt till modersmålsundervisning i skolan om en eller båda föräldrar talar språket dagligen. Detta tycker vi är viktigt då vi tror att detta påverkar både individens identitet och inlärningsförmåga, indirekt också självkänslan. Detta tar också Skolverket upp i sin granskning om flerspråkighet (Skolverket 2002).

Det står i läroplanen att "läraren skall utgå från enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande" (Läraryrket 2002 s.45). Detta är något vi har funderat mycket kring då vi vet att det står i läroplanen att alla elever har rätt till modersmålsundervisning. Vi tycker att det är varje elevs rättighet att lära sig sitt modersmål inte bara i hemmet utan också i skolan. Syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur modersmålsundervisningen är organiserad på lokal nivå i två olika skolor i två olika kommuner.

Med hjälp av intervjuer och enkäter vill vi svara på dessa frågor i vår undersökning:

- Hur bedriver respektive skola modersmålsundervisning?

- Hur erbjuds eleverna modersmålsundervisning?
- Hur ser skolledare på modersmålsundervisningen i skolan?
- Hur ser modersmålslärare på modersmålsundervisningen i skolan?

2. Begreppsförklaringar

När man läser om modersmål finns det vissa ord och begrepp som är återkommande. För att undvika missförstånd har vi valt att förklara dessa uttryck i detta kapitel.

2.1. Vad är modersmål?

Modersmål eller förstaspråk är det språk som lärs in allra först, dvs. att det är det språk som talas i hemmet och som barnet lärt sig innan det kommer till skolan (Ylikiiskilä 2001). Det innebär att ett barn kan ha mer än ett modersmål om föräldrarna är flerspråkiga och om dessa språk används lika ofta hemma (Börestam och Huss 2001).

Modersmålet är nyckeln till och levandegör det kulturella arvet med dess olika uttryck. T.ex. genom att barn kan prata med äldre som kan berätta gamla sagor, sjunga visor etc. och på så sätt får barnen en större förståelse för sin kultur (Ladberg 1996).

Slår man upp ordet modersmål i *Svenska akademins ordbok* får man reda på att modersmålet är ”det språk man ss. barn har lärt sig tala (eg. av sin moder); fosterlandets språk, det språk som talas av det folk man tillhör; ens eget språk” (Svenska akademins ordbok M1252).

2.2. Vad är modersmålsundervisning?

Modersmålsundervisningen är en undervisning i barnets förstaspråk och skall dessutom ge eleverna möjlighet att lära sig mer om sin kultur. Enligt offentliga dokument så som läroplaner och skolförordningar är modersmål ett eget ämne i både grundskolan och gymnasiet (Hyltenstam 1996). Undervisningen är frivillig och de elever som vill delta måste i samråd med sina föräldrar anmäla sitt intresse för att få rätt till undervisningen. Tiden för undervisningen varierar mellan olika kommuner. De flesta elever erbjuds idag 60 minuters modersmål per vecka. Modersmålsundervisningen skall inte vara ett nybörjarspråk utan barnet skall ha grundläggande kunskaper i språket och det skall vara ett dagligt umgängesspråk (Skolverket 2002).

Modersmålsundervisningen har i den svenska skolan statusen av ett eget skolämne med egen kursplan. Ämnet är av betydelse bl.a. för att hjälpa eleven med att utveckla sin identitet. Genom kunskaper om kulturbakgrunden och om den egna minoritetskulturen i Sverige kan ämnet modersmål bidra till att hjälpa eleverna att göra egna jämförelser mellan olika kulturer och därigenom bättre förstå sin situation. Ämnet modersmål därmed är viktigt för att verka för att öka förståelsen mellan olika folk och olika kulturer. Betoningen i Skolverkets dokument ligger på att eleven skall få hjälp i att vara en stark flerspråkig person som känner sig hemma i kulturerna den lever i (Kursplan modersmål).

Målet med modersmålsundervisningen är att eleven på ett bra sätt skall kunna tillgodogöra sig arbetet i skolan och samtidigt utveckla sin tvåspråkiga identitet och kompetens. Arbetet skall ske i sådana former att elevernas personliga utveckling främjas och att deras självkänsla stärks (Lpo 94).

2.3. Vad är studiehandledning?

I *Grundskoleförordningen* (1994) 1 kapitel 9 § står det att eleven skall få modersmålsundervisning om eleven har grundläggande kunskaper i språket och om eleven önskar att få sådan undervisning. I samma förordning 5 kapitel 2 § står det att eleven skall få studiehandledning på sitt modersmål om eleven behöver det (Riksdagens hemsida). Detta innebär att barn som nyligen kommit till Sverige eller inte tidigare kommit i kontakt med svenska språket ska kunna få även annan undervisning på sitt modersmål. Vilket innebär att

om elevens modersmål är somaliska skall denna elev kunna läsa t.ex. matematik och/eller engelska på somaliska istället för på svenska.

Hur länge och hur mycket studiehandledning som ges till varje elev är upp till skolan. Det är också skolan som bestämmer när studiehandledning skall ges.

2.4. Modersmålläraren

Arbetet med flerspråkighet kräver satsningar på stora områden, elevers språkutveckling är beroende av möjligheten att utveckla både modersmål och andra språk. Modersmålets ställning bör stärkas genom att det finns modersmållärare inom både förskola och skola (Skolverket 2002).

Skolverket redovisade i sin rapport från 2002 att många modersmållärare saknade pedagogisk utbildning och detta ledde till att regeringen avsatte medel för kompetensutveckling av aktiva modersmållärare. För att försäkra kvalitén i både studiehandledningen och modersmålsundervisningen behövs det kvalificerad och välutbildade lärare. Modersmållärarna behöver en bredare kunskapsbas för att kunna ge undervisning både i språket och på språket i olika ämnen. Skolverket medger att det inte förekommit någon större utbildning av modersmållärare på nästan tio år och att åtgärder behövs för att göra modersmållärarytbildningen mer attraktiv (Skolverket 2002).

En lärare i modersmål har andra förutsättningar än andra lärare inom skolan. T.ex. är deras undervisningsgrupp oftast en mer heterogen grupp då åldersspannet och upptagningsområdet är större. I en ”vanlig” klass kommer också elever från olika områden och har skilda förkunskaper men skillnaderna är inte lika stora som de klasser i modersmålsundervisning.

Många av lärarna kommer själva från ett annat land och har egna erfarenheter av att lära sig svenska som ett andraspråk, de vet också hur det är att tala ett annat språk i Sverige. Att lärare har liknande erfarenheter som sina elever medför att modersmålläraren i många fall blir till en förebild för sina elever. I bästa fall kan modersmålläraren fungera som en brobyggare från ett språk till ett annat och också från en kultur till en annan (Ladberg 1996). De lärare som undervisar i modersmål kommer ofta från samma kulturområde som barnen. Modersmållärare måste också ha goda kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället (Tema modersmål).

Det är i det som är en av grundtankarna med modersmålsundervisningen i skolan, tyvärr finns det också tillfällen då det motsatta inträffar. Då läraren talar samma språk som eleven men har ”fel” religion eller kommer från ”fel” område i landet där språket talas. T.ex. kan en modersmållärare som undervisar i turkiska och kommer från den kurdiska delen av Turkiet få svårt att undervisa elever från andra delar i Turkiet. Då det länge har funnits politiska motsättningar mellan grupperna.

3. Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi att redovisa modersmålsundervisningens historia i Sverige och tydliggöra varför man började använda termen modersmål istället för hemspråk. Vi kommer även att beskriva Sveriges fem inhemska minoritetsspråk och anledningen till hemspråksreformens uppkomst.

3.1. Historia

Tidigare avsåg termen modersmål det ämne som vi idag kallar svenska. Detta innebar att när man ordentligt kom igång med modersmålsundervisningen på 1970-talet var termen modersmål redan upptagen. Så därför valde man att istället kalla ämnet för hemspråk då språket var något eleverna främst talade i hemmet. Numera används termen modersmål för det som tidigare benämndes hemspråk (Ladberg 2000). Man bytte ordet hemspråk mot modersmål då man ansåg att namnet modersmål speglade den egentliga innebörden av undervisningen. Elevers modersmål är något denna kan tala överallt och inte bara i hemmet vilket den tidigare termen gav intryck av (Skolverket 2002).

Modersmålsundervisning är en relativt ny företeelse i svensk skola. En av anledningarna är att Sverige, istället för att vara det invandringsland det är idag, länge var ett utvandringsland. Det var först på 1960-talet då det rådde brist på arbetskraft som stora invandrargrupper kom till landet vilket medförde att synen på främmande språk ändrades (Hyltenstam 1996). Tidigare förde Sverige en assimilationspolitik vilket innebar att alla barn skulle lära sig svenska och inget annat språk i skolan (Hyltenstam och Stroud 1991).

Första gången hemspråk introducerades som ett eget ämne var i Lgr 80 (Läroplan för grundskolan 1980). I den gamla läroplanen, Lgr 69 (Läroplan för grundskolan 1969), fanns en kursplan för finska språket (Hill 1995).

Under 60-talet började de första lektionerna i modersmål hållas, denna första undervisning riktades till de finska elever som fanns i Sverige. Undervisningen skulle då omfatta högst två veckotimmar (Hill 1995). Detta innebar att modersmålsundervisningen ersatte något annat ämne som också var obligatoriskt. De finsktalande eleverna fick gå ifrån lektioner i andra ämnen för att delta i modersmålsundervisningen (Trollhättan kommuns hemsida).

3.1.1. De inhemska minoritetsspråken

Sveriges fem inhemska minoritetsspråk är samiska, meänkieli (tornedalsfinska), romani chib, jiddisch och finska. Samiska är det språk som talas av samer i norra delen av Sverige. Samiskan betraktas som ett språk trots att språket består av flera olika dialekter både i tal och i skrift. Meänkieli har utvecklats ur finskan och har talats i Tornedalen i norra Sverige sedan 800-talet. Romani chib är ett mer spritt språk och finns över hela Sverige. Det har talats i Sverige sedan mitten av 1500-talet och kom med romska invandrare. I över 200 år har språket jiddisch talats i Sverige av judar. Språket är av germanskt ursprung med ord från hebreiska och slaviska språk. Det sista av de fem inhemska minoritetsspråken är också det största, nämligen finska. Finska talas förutom i Finland och Sverige även i Ryssland, Estland och Norge. Både finska och samiska har talats längre än svenska i Sverige (Hyltenstam 1999).

De inhemska minoritetsspråken har en särställning gentemot de nya minoritetsspråk som finns i Sverige idag. En orsak är att de fem minoritetsspråken 2000 blev officiella minoritetsspråk i Sverige. Samma år nekades svenskan samma status (Hyltenstam 1999). Då Sverige tidigare haft likhet som mål, både vad det gällde språk och kultur, har de inhemska språken sakta minskat i användning. Detta innebär att det idag inte är lika många som talar dessa språk.

Enhetsskolans politik bidrog historiskt till en homogenisering av den svenska kulturen. Invandrarbarnens utbildningsbehov kännetecknades istället av ett flerkulturellt perspektiv med tolerans mot andra kulturella värderingar, språk och religioner (Tuomela 2002 s.10).

Statusen som officiellt minoritetsspråk medför att de elever som vill ha modersmålsundervisning på t.ex. samiska inte omfattas av samma begränsningar som de som talar t.ex. persiska. Antalet elever i gruppen kan variera, i de nya minoritetsspråken måste undervisningsgruppen innehålla minst fem elever, detta gäller inte för de inhemska minoritetsspråken (Hyltenstam 1996).

3.1.2. Hemspråksreformen

Beslutet om hemspråksreformen togs 1976 men trädde i kraft först i juli 1977 (Holtter 1998). Regeringens förslag om hemspråksundervisning antogs av riksdagen där tre förändringar infördes. Förändringarna innebar att de statliga bidragen höjdes, hemspråkslärartjänster infördes och skolledning utökades på grundval av omfattningen av undervisning för invandrare. Ett stort utrymme i reformen tog de idéer som utgjorde en ny pedagogisk ideologi för invandrarelever i skolan. I samband med att undervisningsformen genomfördes tillkom även en ny personalkategori, hemspråkslärarna (Municio 1987).

Innan hemspråksreformens genomförande kunde kommunerna själva välja om de ville anordna hemspråk för de elever som hade annat modersmål än svenska (Skolverket 2002). Men reformens genomförande i de svenska skolorna innebar att alla kommuner blev skyldiga att ge de elever som hade annat modersmål än svenskundervisning på sitt första språk (Hyltenstam 1996) samt stödundervisning på svenska och på sitt modersmål (Skolverket 2002). Kommunerna hade en skyldighet att informera föräldrarna om denna undervisning och de hade också ett ansvar att formulera en handlingsplan (Municio 1987). Denna skyldighet berörde alla barn från sex års ålder ända upp till gymnasiet (Hill 1995).

Enligt hemspråksreformen var hemspråk ett frivilligt ämne som de berättigade eleverna fick välja på nytt varje år. Deltagandet var, som idag, obligatoriskt om eleven valde att delta i undervisningen (Hyltenstam 1996).

3.1.3. 1990-talet och framåt

Modersmålsundervisningen har på senare tid minskat i omfattning på många platser och undervisningen ligger många gånger utanför ordinarie skoltid. Under 1990-talet gjordes nedskärningar inom modersmålsundervisningen där ekonomiska skäl främst angavs som anledning. Andra anledningar var att man påstod att denna undervisning skulle inverka negativt på elevernas utveckling i det svenska språket och att undervisningen var undermålig. Andra språk än svenska ansågs inte lika viktiga och påstods ha sin främsta plats i hemmet utanför skoltid (Hyltenstam 1996).

I början av 1990-talet fick ämnet modersmål dessutom en snävare definition. Tidigare var man som elev berättigad till modersmålsundervisning om språket var ett levande inslag i hemmet. Det ändrades till att det nu skulle vara ett dagligt umgängesspråk för att man skulle få undervisning. Samtidigt ändrades beslutet om att kommunerna skulle vara skyldiga till att anordna modersmålsundervisning. Kommunerna är tvungna att ha fler än fem elever i en språkgrupp, de inhemska minoritetsspråken undantagna, för att det skall bli någon undervisning i det aktuella språket. Dessutom måste kommunen hitta en lämplig lärare att undervisa eleverna, med andra ord behöver inte undervisningen i modersmål bli av även om det finns tillräckligt många elever som önskar denna (Skolverket 2002).

4. Vad reglerar modersmålsundervisningen?

För att styra verksamheterna finns styrdokument som utarbetats på olika nivåer: skollagen (riksdagen), förordningar och läroplaner (regeringen) samt allmänna råd och föreskrifter från Skolverket.

4.1. Skollagen

Skollagen är stiftad av riksdagen och innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen inom alla skolformer. I skollagen står det beskrivet hur utbildning skall skötas i skolan, detta gäller alla skolformer. Från förskolan ända upp till gymnasieskolan skollagen omfattar även särskolan, specialskolan, sameskolan och fritidshem. I skollagen finns regler om vilka grundläggande krav som ställs på kommunerna i hela landet.

4.2. Grundskoleförordningen

Det finns bestämmelser om modersmålsundervisningen även i grundskoleförordningen. I kapitel två i grundskoleförordningen formuleras följande paragrafer om modersmålsundervisningen:

9 § Om en eller båda elevens vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål och språket utgör ett dagligt umgängesspråk för eleven, skall eleven få undervisning i detta språk som ett ämne (modersmålsundervisning), om eleven har grundläggande kunskaper i språket och om eleven önskar sådan undervisning (Riksdagens hemsida).

11 § Om modersmålsundervisning för en elev anordnas utanför timplanebunden tid har eleven rätt att få denna undervisning under sammanlagt sju läsår under sin skoltid inom det offentliga skolväsendet. Eleven har dock rätt till undervisning under längre tid om eleven har särskilt behov av sådan undervisning (ibid.).

12 § Om beslut fattas att modersmålsundervisning för en elev skall anordnas inom ramen för skolans val eller utanför timplanebunden tid skall detta ska i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare före beslutet (ibid.).

13 § En kommun är skyldig att anordna undervisning i ett språk endast om det finns en lämplig lärare. En kommun är skyldig att anordna sådan undervisning om minst fem elever önskar undervisning i språket (ibid.).

4.3. Läroplaner

En läroplan är en förordning som utfärdats av regeringen och som skall följas. Det finns tre läroplaner: en för förskolan (Lpfö 98), en för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) och en för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Läroplanerna länkar i varandra genom att de är uppbyggda och skrivna på ett liknande sätt och uttrycker samma syn på kunskap, utveckling och lärande (Kursplan modersmål). I Lpo94 skriver man att:

Ett internationellt perspektiv är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang och för att skapa internationell solidaritet samt förbereda för ett samhälle med täta kontakter över kultur- och nationsgränser. Det internationella perspektivet innebär också att utveckla förståelse för den kulturella mångfalden inom landet (Lpo 94 s.8).

4.4. Kursplaner

Modersmålet är av avgörande betydelse för den personliga och kulturella identiteten och för den intellektuella och emotionella utvecklingen. Ämnet modersmål syftar till att ge elever med ett annat modersmål än svenska möjligheter att tillsammans med andra vidareutveckla sina kunskaper i modersmålet. Därigenom kan deras självkänsla stärkas och uppfattningen om den egna livssituationen tydliggöras (Kursplan modersmål).

Skolan skall i sin undervisning i modersmål sträva efter att eleven:

- utvecklar sin förmåga att förstå och uttrycka sig muntligt och skriftligt på modersmålet,
- utvecklar sin förmåga att med behållning läsa och förstå skilda slag av texter på modersmålet,
- tillägnar sig kunskaper om språkets uppbyggnad för att kunna göra jämförelser mellan sitt modersmål och det svenska språket och därigenom utveckla sin tvåspråkighet,
- tillägnar sig kunskaper om historia, traditioner och samhällsliv i sin ursprungskultur och förmåga att göra jämförelser med svenska förhållanden,
- stärker sin självkänsla och identitet och erövrar dubbel kulturtillhörighet,
- grundlägger goda läsvanor genom litteraturläsning eller tillägnar sig litteratur på annat sätt,
- lär känna delar av sitt kulturarv och kan sätta detta i relation till sig själv och sin egen situation,
- lär sig att använda sitt modersmål som medel för sin kunskapsutveckling och på så sätt tillägnar sig ett ord- och begreppsförråd inom områden (Kursplan modersmål).

4.5. Vem har ansvaret för undervisningen?

Kommunen har huvudansvaret för att ordna modersmålsundervisning om det inom kommunen finns en grupp på minst fem elever och om det finns en lämplig lärare (Grundskoleförordningen). Med andra ord innebär detta om det finns en grupp på fem elever som önskar undervisning i modersmål kan de gå mista om denna på grund av lärarbrist. När det gäller samiska, meänkieli, romani chib, jiddisch och finska gäller inte samma krav när det gäller storleken som vi nämnt i tidigare stycke om de inhemska minoritetsspråken (avsnitt 3.1.1.). Där har kommunen fortfarande ett ansvar att anordna modersmålsundervisning så länge som en lämplig lärare finns att tillgå.

Det är föräldrarna som bestämmer om man vill ansöka om modersmålsstöd och modersmålsundervisning, inte personal i förskola eller skola. Föräldrarna skall då vända sig till skolan eller till kommunen för att fråga om stöd och/eller undervisning. Barnomsorg och skola bör dock informera föräldrar när det är tid för att ansöka och hur de skall göra (Skolverket 2002).

4.6. Vem har rätt till modersmålsundervisning?

Alla elever som talar ett annat språk än svenska hemma kan få undervisning i sitt modersmål. För de fem inhemska minoritetsspråken kan barn som inte talar språket hemma varje dag även de få undervisning i modersmålet. Detta gäller även för adoptivbarn som av förklarliga skäl inte talar modersmålet hemma, de har också rätt till stöd och undervisning på sitt modersmål (Tema modersmål).

5. Attityder till modersmålsundervisning

Precis som med allt annat i livet finns det olika perspektiv och olika syn på modersmålsundervisning. De som är negativt inställda och tycker att det är dyrt för samhället samtidigt som de påstår att modersmålsundervisningen försämrar inläringen av andraspråket. De tycker att kunskaper i olika språk står i motsats till varandra. De som är positiva till undervisningen tycker istället att modersmålet har en stor betydelse för både inläringen och utvecklingen av andra språket. Det är om dessa två sidor som detta avsnitt handlar.

5.1. Negativa attityder

De individer i samhället som tycker att det är mindre bra med modersmålsundervisning brukar ofta påpeka att organisationen kring undervisningen är undermålig. De hänvisar till att lektionerna ofta är sent på eftermiddagen, lärarna saknar kompetens och att svenskan skulle bli lidande av undervisning på elevens modersmål.

De organisatoriska problemen kring den här typen av undervisning tycks vara fler än kring den övriga undervisningen som äger rum i skolan. Lärare har själva tagit upp frågan då de har svårt att organisera och planera sin undervisning med elever som har så skilda förkunskaper i ämnet (Skolverket 2002).

Heterogenitet inom undervisningsgrupperna har ökat och försvårat undervisningen.

Elevsammansättningen inkluderar elever med olika åldrar, med påtagligt olika språkfärdigheter och varierande kulturell bakgrund. Detta upplevs av lärarna som en metodisk olöslig fråga (Tuomela 2002 s. 23).

Detta är ett problem som också lärare i andra ämnen upplever men det tycks vara ett mer påtagligt problem i modersmålsundervisning än i annan undervisning. Elevsammansättningen i dessa grupper är som Tuomela skriver mer heterogen än i andra klasser. I andra klasser kan lärare ha tre olika åldersgrupper mellan sällan fler. Elevernas kunskaper kan variera betydligt också inom denna grupp men i de flesta fall har alla elever det språks som krävs för att kunna kommunicera.

I fleras fall har modersmållärares egen kompetens ifrågasatts. Man säger att de ”saknar kunskaper om det svenska språket, läroplanen och de saknar ett pedagogiskt förhållningssätt” (Skolverket 2002 s. 164). Man menar bl.a. att de inte använder sig av läroplanerna på lämpligt sätt i undervisningen.

Att modersmålsundervisningen i svenska skolor har fått låg status har fått till följd att resurserna blivit allt mindre i många skolor. Som med mycket annat handlar det i slutändan om pengar, har något låg status får det mindre pengar. Lektionerna blir allt färre och statusen blir lägre än vad den var innan, en ond cirkel har startat.

Lektionerna hålls i de flesta fall utanför skoltid då många av eleverna helst hade velat göra något annat. Både lärare och elev är trötta om de redan haft en lång arbetsdag, motivationen sjunker (Ladberg 1996).

Det är inte bara i Sverige som det finns negativa attityder mot modersmålsundervisning. Vårt grannland Danmark har valt att helt sluta med modersmålsundervisningen i skolan. I mars i år slutade de sista skolorna i Danmark med sin modersmålsundervisning med hänvisning till en rapport gjord av AKF, Amterne og Kommunernes Forskningsenhed, där forskare jämförde elever som fått modersmålsundervisning med elever som inte deltagit i liknande undervisning. Resultatet från denna undersökning visade att det inte var någon skillnad på de båda elevgrupperna och därför har nu all modersmålsundervisning slopats i de kommunala skolorna i Danmark. Regeringspartiet, Venstre, menar att det är upp till var

förälder att betala om de vill att deras barn skall ha modersmålsundervisning. Danskarna väljer nu att lägga de 15 miljoner danska kronor de sparar på danska som andraspråk och specialundervisning i skolan (Sydsvenska Dagbladet 2006).

5.2. Positiva attityder

Trots allt negativt det finns att säga om modersmålsundervisningen så väger de positiva sidorna över. Enligt Hyltenstam (1996) så har många av dem som är negativa till undervisningen aldrig tagit del av den. Istället för att det skulle hämma inläringen av det nya språket ser alltför det som viktigt med modersmålsundervisningen för andraspråksinläringen. Man menar att det förutom att stödja andraspråksinläringen också underlättar kommunikationen mellan människor, särskilt den mellan elev och föräldrar, släktingar och vänner. De elever som läser modersmål i skolan får dessutom en ökad förståelse för sin kultur och sina rötter. Flerspråkighet kan aldrig ses som något negativt utan borde uppmuntras och tas tillvara (Skolverket 2002).

I dagens mångkulturella samhälle värderas det högt att kunna olika språk, flerspråkigheten är en tillgång för både individen och samhället. Barn och ungdomar med ett annat modersmål än svenska är en tillgång, inte ett problem att lösa. När barnen blir äldre och ska söka jobb är det en merit att kunna flera språk.

En annan positiv sida av modersmålsundervisningen är den fördel det ger skolan att ha modersmåls lärare på skolan. Modersmåls lärarna förknippas ofta med en trygghet för de elever som inte än har utvecklat sitt svenska språk. Modersmåls läraren blir i de bästa fall någon som bygger en bro mellan det svenska och den egna kulturen.

En god grund i modersmålet förstärker elevernas identitet och självkänsla. En god grund i modersmålet stärker också barnets inläring av svenska språket ”barnets språk och begreppsutveckling sker parallellt på så sätt att de ständigt påverkar och stödjer varandra (Hyltenstam och Tuomela 1996 s.40).

I ett senare avsnitt, 6.1, kommer vi att ta upp den positiva effekt modersmålet har för alla människor. Hur ”språk och identitet hänger oupplösligt samman liksom språk och lärande” (Skolverket 2002 s.13). Det är ett starkt argument för dem som är positiva till undervisningen, ”modersmålet stärker barnens självförtroende” (Skolverket 2002 s. 161).

6. Teoretiska utgångspunkter

I Skolverkets rapport *Fler språk – Flera möjligheter* (2002) redogörs för hur Sveriges kommuner valt att organisera undervisningen i modersmål. Lektionerna ligger för det mesta utanför timplanen, dvs. undervisningen ligger på sena eftermiddagar eller på raster. Modersmålsundervisningen ges oftast av lärare som undervisar på flera skolor inom kommunen, ibland också i kranskommunerna (Skolverket 2002).

Elever med annat modersmål än svenska når bättre språkutveckling och en större framgång i skolan om de deltagit i någon form av modersmålsundervisning. Undervisningen spelar en stor roll för elevernas lärande och utveckling av det andra språket (Hyltenstam & Tuomela 1996). Det är viktigt att elever ser det nya språket och kulturen som något positivt som de vill tillgodogöra sig och där kan modersmålsundervisningen bidra (Börestam & Huss 2001). Modersmålsundervisningens främsta syfte är att barnen ska kunna inhämta kunskap även om de inte kan behärska andraspråket väl (Hyltenstam & Stroud 1991).

Barnens kognitiva utveckling och kunskaps- och identitetsutveckling underlättas av att de får tillgång till sina språk så tidigt som möjligt (Skolverket 2002). Barn som har exakta ord och begrepp på sitt eget språk har lättare att lära sig lika exakta ord på ett nytt språk. Ladberg menar att om ett barn får möjlighet att utveckla sitt modersmål får barnet lättare för det nya språket, dvs. de två språken stödjer varandra (Ladberg 2003). De elever som kontinuerligt har deltagit i modersmålsundervisningen upplever större trygghet och trivs bättre i skolan. Samtidigt har dessa elever högre betyg i andra ämnen som t.ex. svenska och matematik än andra invandrarelever som inte deltar i modersmålsundervisningen (Skolverket 2002).

De barn som har fått en god grund i modersmålet kommer snabbare upp till de jämnårigas språkliga nivå och har därmed bättre förutsättningar att klara sig i skolan än de barn som inte deltar i modersmålsundervisning (Rubinstein Reich 2000). Inom forskningen om tvåspråkiga barn anses andraspråksinlärare behöva mellan tre och tio år för att språkligt komma ifatt sina enspråkiga kamrater i skolans läsåmnen (Axelsson 2001). Därför är modersmålsundervisningen en förutsättning för att elever med invandrarbakgrund lättare ska lära sig svenska. Forskare menar att elever som talar ett annat språk än svenska lättare lär sig svenska om de behärskar sitt modersmål fullt ut (Rubinstein Reich 2000). Detta innebär att varje delperiod i barnets förskole- och skoltid måste utnyttjas maximalt. Under de tidigare förskoleåren, liksom också senare i skolgången, måste modersmålet stödjas för att barnet ska kunna utveckla andraspråket svenska och förberedas för den kommande läs- och skrivutvecklingsfasen som sker under de första skolåren (Axelsson 2001).

Elever som har tillgång till att diskutera på sitt modersmål med andra elever eller sina föräldrar, lyckas bra med ämnesinläringen i skolan. Om elever uppmanas att lämna förstaspråket, uppfattar de skolan som ett tvång och detta leder till att eleven gör motstånd genom att inte utveckla sina kunskaper (Cummins 2001).

Trots att modersmålsundervisning är en förutsättning för att lättare lära sig svenska, väljer många barn att inte utveckla sitt modersmål (Hyltenstam & Tuomela 1996). Enligt statistik från skolverket läsåret 04/05 deltog endast 55,4 % i modersmålsundervisning av de elever i grundskolan som är berättigad till det (Skolverket 2002).

6.1. Thomas & Collier

När det gäller internationell forskning om tvåspråkighet kan man inte undgå att nämna Thomas & Collier (1997). Wayne Thomas och Virginia Collier är två välkända amerikanska forskare som har studerat undersökningar av 40 000 tvåspråkiga barn under 20 år. Där igenom kunde de följa elever med annat modersmål än engelska från förskolan upp till skolår

tolv. Eleverna grupperades efter socioekonomisk status, förstaspråk, antal skolår i ursprungslandet osv.

Syftet med deras undersökning var att ge skolor ett kunskapsunderlag för att förändra sin undervisning. Forskarna har studerat olika undervisningsprogram för minoritetselever i USA och undersökt hur minoritetseleverna uppnår skolframgång inom de olika programmen. Resultatet blev två typer, berikandeprogram och stödprogram. I de berikande programmen sker undervisningen i en tvåspråkig klass, hälften av elever med engelska som modersmål och resten med ett annat modersmål t.ex. spanska. Undervisningen sker på båda språk, på så sätt får alla elever möjlighet att utveckla kunskaper på både modersmålet och andraspråket. Stödprogrammen innebär att man försöker ordna upp det som ses som ett problem och elever som går i stödprogrammen har fått all ämnesundervisning på majoritetsspråket.

Thomas & Colliers forskningsresultat visar att utgångspunkten för att flerspråkiga barn ska lyckas i sina studier är ett starkt modersmål och att undervisningen sker på båda språken. Viktigt är också att respektera barnens modersmål och visa att deras språk betyder något för både barnen och andra runtomkring dem. Barnen uppmanas till att lära och får bättre förutsättningar att gå vidare med studierna. Thomas & Collier anser att språkstudierna borde integreras med andra skolämnen så att eleverna får möjlighet till undervisning på två språk parallellt. De anser också att modersmållärarna borde ses som resurser i undervisningen och de borde arbeta mer tillsammans med matematik-, NO- och SO-läraren.

6.2. Språk och identitet

Alla människor föds med en förmåga att utveckla ett språk. Vi har en fantastisk anpassningsförmåga som gör att vi kan lära oss de språk som talas omkring oss när vi är små. Människan anpassas till den miljö hon ska leva i och formar sin identitet enligt den värld hon lever i. Språket är en stor del av människans identitet och med identiteten känner hon sig trygg, säker och accepterad i det samhället hon lever i. Barnet får genom en starkare identitet ett bättre förhållande till sitt språk och sin kultur (Börestam & Huss 2001).

Språk och kultur är ouplösligt sammantvinnade. Varje språk bär kultur och vi lär oss genom språket kulturella mönster och sociala regler för samvaro. Vi kan inte välja bort kultur när vi lär oss språk. Kultur är inbäddad i språket och kommer till uttryck på olika sätt. Vi lär oss alltså det kulturella uttrycket samtidigt med språket (Ladberg 2003).

När ett barn lär sig ett nytt språk lär de sig samtidigt det kulturella uttrycket, om barn t.ex. lär sig arabiska hälsningsord, lär det sig ett arabiskt sätt att hälsa (ibid.).

De som talar flera språk har förmågan att använda dessa vid olika tillfällen. Vid vissa tillfällen pratar de t.ex. bara finska medan de med andra bara pratar svenska. De kanske bara pratar finska hemma och behärskar det då men kan ha svårt att uttrycka sig på korrekt finska i andra sammanhang (ibid.).

Det är lätt att en elev som bara har tillgång till ett andraspråk som sitt enda tankeinstrument har svårare i skolan. Det kan bli svårt att hänga med i undervisningen om de inte riktigt förstår det som sägs, vilket leder till att de inte presterar lika bra som de skulle kunna. Det i sin tur leder till att eleverna blir intellektuellt understimulerade. För barnen är det viktigt att veta att deras språk duger som tankeinstrument. Detta leder till att barnens språk och tankeutveckling främjas (Bergman m.fl. 1999).

Undervisning i ämnet syftar till att elever med annat hemspråk än svenska utvecklar sitt språk så att de därigenom kan få en stark självkänsla och en klar uppfattning om sig själva och sin livssituation. Undervisningen skall främja deras

utveckling till tvåspråkiga individer med dubbel kulturell identitet och kulturkompetens (Hyltenstam 1996 s. 59).

För många är förmågan att utveckla språket utan tvekan medfödd, med en flexibilitet som tillåter anpassning till den miljö där individer ska leva. Språk är människans identitet och med identiteten känner man sig trygg, säker och accepterad i det samhället man lever i. Genom identitet stärker barn sitt språk, kultur och vågar prata och förhålla sig till sitt språk (Börestam & Huss 2001).

Cummins framställer i sin vision om undervisningsprocessen att samspel mellan lärare och elever är väldigt viktigt. Det ger en ökande engagemang och positiv bild av elevens personliga identitet samtidigt som elevens inläring i andra språk och ämnen förstärks (Cummins 2001). Elevernas identiteter utformas och uttrycks i deras språkbruk. Elevers språk och dialekt kan vara ett sätt att markera en sammansatt kulturell tillhörighet och identifikation (Haglund 2004).

De kulturer, språk och rötter individen växer upp med sätter spår och påverkar vilka identiteter som formas, men individens identitet är inte naturligt given (Haglund 2004, s.382).

Haglund menar att de sociala aktiviteter så som språk och kultur som tillägnats tidigt i livet är oföränderliga. Däremot går det att forma, stimulera och utveckla elever genom att röra sig mellan heterogena kulturer, språk, identitet och etnicitet i en omvärld som kännetecknas av kontinuerlig förändring.

De som talar flera språk har förmågan att ha olika förhållanden till sina språk. T.ex. kan de använda sig av olika språk i olika situationer. Föräldrar har en viktig roll i barnens språkinläring. De ska exempelvis påminna barnet att hemma kan de hålla sig till sitt modersmål för att inte svenska språket ska ta över. Det är i barndomen och i familjen som ett barns identitet formas och stärks (Ladberg 2003).

7. Metod och material

Vi har i vårt arbete om modersmålsundervisningen valt att göra en kvalitativ studie. För att få svar på våra frågor har vi valt att skicka enkäter till fem modersmåls lärare (se bilaga 3) som vi dessutom intervjuade vid ett senare tillfälle. En enkät skickades också till rektorn på skolan A (se bilaga 1) och en intervju genomfördes med rektorn på stödenheten i kommun B (se bilaga 2).

Vi har i vår undersökning valt att hålla både kommuner, skolor, skolledare och modersmåls lärare anonyma av etiska skäl. Avsikten med undersökningen är inte att tala om hur modersmålsundervisningen bedrivs på just dessa skolor av just dessa modersmåls lärare och därför väljer vi att hålla dem anonyma. Avsikten är istället att försöka belysa hur modersmålsundervisning kan bedrivas i två olika skolor med delvis olika förutsättningar.

Då beskrivningen av den större kommunen är av den karaktär att de flesta i alla fall listar ut vilken kommun det handlar om vill vi poängtera att valet av anonymitet främst var till hänsyn till kommun B. Kommun B är en så liten kommun att det med relativt lite kunskap om kommunen går att lista ut vilken skola undersökningen handlar om.

7.1. Urval

Målet med vårt urval var att få så slumpmässigt urval som möjligt men detta var svårt att genomföra i praktiken. Anledningen var att vi själva valde ut vilka skolor vi skulle ta kontakt med. Med hjälp av vår handledare fick vi tips om en skola där man jobbade aktivt med modersmålsundervisningen då flertalet av eleverna var flerspråkiga. Som kontrast till denna skola valde vi den andra av motsatt anledning, antalet flerspråkiga elever där är betydligt färre. Då denna skola inte svarade på våra framstötter trots många försök valde vi istället en annan skola där en av oss haft sin VFU.

Vår intention med att kontakta dessa skolor var att kunna få prata med båda rektorerna på skolorna samt att intervjua och skicka enkäter till så många modersmåls lärare som möjligt. Urvalsgruppen blev istället två rektorer och fem modersmåls lärare. Anledningen var att det var de som ställde upp på att svara på våra frågor. Vårt urval var således ett bekvämlighetsurval d.v.s. vi använde oss av det vi hade tillgängligt (Trost 2001).

7.2. Genomförande

Vi tog först kontakt med rektorerna på de olika skolorna för att se om vi fick använda oss av deras skolor i vår undersökning. I kommun B tog vi kontakt med rektorn på skola B och ville boka tid för intervju med henne. Men hon hänvisade oss istället vidare till rektorn på stödenheten i kommunen. Anledningen till detta var att hon tyckte att han kunde vara till större hjälp för vårt arbete än vad hon själv skulle vara.

Vi valde att skicka enkäter och intervjufrågor till både rektorerna i kommun A och B och de fem modersmåls lärarna (se bilaga 1,2 & 3). Samtidigt frågade vi om intervjutider med både modersmåls lärare och rektorer. Detta på grund av att vi ville att de inblandade skulle veta varför vi ville komma och intervjua dem och vad för slags frågor som skulle ställas.

På grund av tidsbrist fick vi bara möjlighet att träffa en av rektorerna som var ansvarig för stödenheten i kommun B. Stödenheten i kommunen är inte bara till för modersmålsundervisningen i skolan utan den hjälper alla elever i behov av stöd. Det är en organisation inom barn- och ungdomsförvaltningen inom kommunen som ”har som uppgift att ägna sin kraft huvudsakligen åt barn/elever i behov av särskilt stöd” (kommun Bs hemsida). Rektorn i skola A hade ont om tid när vi skulle intervjua henne så istället för att sitta ner och prata om de frågor vi ville ställa fick vi skicka frågorna via e-post för att få svar.

Vid två olika tillfällen träffade vi modersmåls lärare och fick möjligheten att ställa våra frågor och diskutera deras arbetssituation. Vi intervjuade fem olika modersmåls lärare i språken bosniska, kinesiska, kurdiska, persiska och arabiska. Detta var mycket givande för vår undersökning. Vi har efteråt i grupp suttit och diskuterat intervjuerna samt enkätsvaren och använd den som grund till vår analys och diskussion.

7.2.1. Validitet

Med validitet menas att vi undersöker det vi avser att undersöka (Patel & Davidson 2003 s.98). Då syftet med vårt examensarbete är att undersöka hur modersmålsundervisningen är organiserad på lokal nivå i två olika skolor i två olika kommuner har vi valt att intervjua både rektorer och modersmåls lärare i båda kommuner eftersom vi ansett att det är de som har mest kunskap om modersmålsundervisningen. Frågan om att också intervjua barn har uppstått under arbetets gång men då vi inte känner att det är relevant för vårt syfte och frågeställning har vi valt att avstå.

7.2.2. Reliabilitet

Reliabiliteten i vårt arbete skulle ha varit bättre om vi t.ex. använt oss av en bandspelare och spelade in de intervjuer vi utförde. ”I och med att verkligheten är lagrad kan vi också ta den i repris så många gånger vi behöver för att försäkra oss om att vi har uppfattat allt korrekt” (Patel & Davidson 2003 s101). Istället valde vi att anteckna svaren vi fick på våra frågor under intervjutillfället. Två av oss satt och antecknade medan den tredje ställde frågor till den intervjuade. Då två stycken förde anteckningar kunde vi sedan direkt efteråt jämföra anteckningar och vad vi kom ihåg från intervjutillfället.

Reliabiliteten kunde också ha varit bättre om vi använt oss av samma frågor till de båda rektorerna. När vi skrev frågorna var det meningen att vi skulle träffa båda rektorerna men så blev inte fallet. Den ena fick vi skicka frågor till via e-post vilket innebar att frågorna till den rektorn blev betydligt färre än till den vi träffade och intervjuade. Den rektor som vi träffade i kommun B hade gott om tid och vi kunde ställa fler frågor. De frågor vi skrivit ner innan blev snabbt besvarade och nya frågor uppstod och besvarades.

7.2.3. Generalisering

Generaliserbarheten i vårt arbete gäller bara de skolor som ingått i vår studie. Eftersom vi har gjort en kvalitativ undersökning på endast två skolor kan vi inte säga att vårt resultat gäller generellt för alla skolor i Sverige.

7.3. Beskrivning av skola A

Kommun A är en storstadskommun där det bor nästan 500 000 invånare. Kommunen är en industristad med flera stora företag inom gränserna, såväl internationella som svenska. Kommunen är uppdelad i flera stadsdelsnämnder som har hand om just sin stadsdel.

A-skolan ligger i en stadsdel där det bor ca 21 000 människor. Befolkningen består till största delen av familjer från andra kulturer än den svenska. Familjerna har sitt ursprung i länder i sydöstra Europa, Mellanöstern och östra Afrika. Av dem som bor i området är det många som står utanför arbetsmarknaden. Statistik säger att endast ca 54 % av invånarna i åldern 20-64 år har någon form av arbete eller bedriver studier (Kommun A: s hemsida).

Skolan som vi besökte var en grundskola för elever mellan 6 och 15 år. Skolan har ungefär 650 elever, varav majoriteten har annat modersmål än svenska. Det är hela 95 % av de elever som går på skolan som har utländsk bakgrund. Skolans största språkgrupper är arabiska, somaliska, sorani samt bosniska.

Verksamheten på skolan genomsyras av ett interkulturellt förhållningssätt och man arbetar i den mån det är möjligt med tvåspråkig undervisning och har pedagogiskt utbyte med skolor från föräldrar och elevers tidigare hemländer. I arbetet med nyanlända elever utgår man från elevens eventuella tidigare skolbakgrund och formar verksamheten med både deltagande i ordinarie klass samt stöd i skolans resursteam som grund för lärande. Språkutvecklingsarbetet finns i flera årskurser och undervisningen betonar samarbete, laganda och ansvar.

Skolan ställer höga krav på eleverna. Målet är att de ska utveckla en stor språklig kompetens och få goda kunskaper om samhälle och kultur, som ska förbereda dem för framgångsrika studier på gymnasium och högskola och senare också för en global arbetsmarknad.

7.4. Beskrivning av skola B

Kommun B är en mindre förort till kommun A med drygt 58 000 invånare. De senaste åren har invånarantalet ökat och det har blivit en populär kommun att flytta till. I kommunen finns det 24 stycken grundskolor samt två gymnasieskolor.

Kommun B brukar delas upp i tre olika stadsdelar, centrum, förort och landsort. Skola B är en något mindre skola än skola A och ligger i stadsdelen landsort. Skola B i ett villaområde med både åkrar och hästhagar som grannar. Skolan har också en egen skolskog bara tio minuters gångväg från skolan dit lärare och elever går ofta.

Stora delar av skolan är inte mer än 5 år gamla då skolan byggdes ut. Ifrån att tidigare ha varit ett f till 6- skola är skolan nu större och omfattar även år 7-9. Idag går det ca 570 elever i skolan.

Eleverna som går i skolan är ur ett etniskt perspektiven relativt homogen grupp. Majoriteten av eleverna har svenska som sitt modersmål och är födda i Sverige. Ca 95 % har svenskt ursprung. Detta skiljer sig alltså ganska mycket från skola A.

8. Resultat

I det här avsnittet presenterar vi de resultat vi fick från de intervjuer och enkäter vi genomförde. Vi redovisar var fråga för sig och sammanfattar de svar vi fått. Anledningen till att vi valt att göra på detta sätt är att vi tycker att det är viktigt att få en inblick i hur skolorna arbetar med modersmålsundervisning. Vi tycker också att det är viktigt att se vad de tillfrågade tycker och hur de själva arbetar med undervisningen.

8.1. Enkät till rektor i kommun A

Här redovisar vi de svar vi fick från enkätfrågorna som vi skickade till rektor A.

Finns det modersmålsundervisning på skolan?

På skolan finns det ett 20-tal olika språk. Detta för att skolan ligger i ett område där de flesta elever har utländsk bakgrund och ett annat modersmål.

Blir alla berättigade elever erbjudna modersmålsundervisning?

Alla elever med annat modersmål än svenska blir erbjudna modersmålsundervisning samt studiehandledning på modersmålet om det önskas.

Hur informerar skolan om modersmålsundervisning

När eleverna börjar på skolan får de och föräldrarna information och en anmälningsblankett. Föräldern fyller i blanketten en gång och får sedan automatiskt en ny varje läsår om man inte avstår. Det är viktigt för skolan att veta om eleven vill fortsätta med modersmålsundervisning även nästa läsår för att vi ska kunna planera vår undervisning.

Jobbar modersmålslärarna endast på denna skola eller jobbar de på flera?

Skolan har både fast anställda tvåspråkiga lärare och ambulerande som jobbar på flera skolor.

Har andra lärare på skolan möjlighet att ta hjälp av lärarna i kontakt med föräldrarna?

De tvåspråkiga lärarna på skolan hjälper övriga lärarna i kontakt med föräldrarna vid behov. Medan de ambulerande lärarna oftast inte finns på skolan pga. den sena undervisningstiden.

För de elever som är i behov av särskilt stöd finns det möjlighet att få undervisning också i andra ämnen på sitt modersmål? Varför/varför inte?

De elever som har de "stora" språken där vi har anställda lärare på skolan kan få hjälp med att få undervisning i andra ämnen på sitt modersmål. På skolan har de exempelvis matematik på arabiska och persiska.

8.2. Intervju med rektor, kommun B

Vi har valt att även här återge det samtal vi haft med rektor B i intervjuform.

Vad har du för arbetsuppgifter?

Personen som vi intervjuade är rektor för modersmålslärarna inom kommunen. Rektorn har hand om den pedagogiska samt den ekonomiska delen av verksamheten och köper även lärartjänster ifrån andra kommuner när det behövs.

Hur många modersmålslärare finns det anställda inom kommunen?

I dagsläget finns det ca 25-30 anställda, det exakta antalet är svårt att veta eftersom det varierar hela tiden. Utöver de 25-30 anställda lärarna köper kommunen till ett tiotal tjänster från andra angränsande kommuner.

I vilka språk?

I kommunen undervisas elever i modersmål i ca 20-25 stycken olika språk. De största språken är kurdiska, persiska och arabiska.

Är alla modersmållärare behöriga att undervisa?

Många modersmållärare är behöriga men inte alla. Ca hälften av dem i kommunen är obehöriga. Är man inte behörig får man jobba ett år i taget, när året är slut utannonseras tjänsten ut för att möjligen få en behörig lärare. Tidigare har det inte varit så utan man har även som obehörig lärare kunnat få fast tjänst. Men om det inte finns någon behörig lärare att tillgå och man hittat någon annan som passar för tjänsten har den fått undervisa istället. I de största språken är alla lärare behöriga, däremot är det svårt att hitta behöriga lärare till de mindre språken. Det är alltid svårare att hitta lärare till de nya språkgrupper som kommer. Har språket funnits längre i Sverige är det lättare att hitta behöriga lärare.

Går alla skolor i kommunen genom dig när de ska "köpa" modersmålsundervisning?

Själva skolan betalar ingenting för modersmålsundervisningen. Den skola som har elever som är berättigade till modersmålsundervisning går igenom rektorn på stödenheten när de beställer tjänsten. Det kostar alltså aldrig själva skolan någonting att skaffa modersmålsundervisning till eleverna.

Hur många elever är det som tar del av undervisningen?

Det är ca 600 till 700 elever som har modersmålsundervisning av de totalt 6000 till 6500 elever som går i skolan inom kommunen. Hur många det är som tackar nej till undervisningen är svårt att veta men det är många som väljer bort modersmålsundervisning.

Hur går man tillväga för att få modersmålsundervisning?

Föräldrarna lämnar in en anmälan till stödenheten. Skolorna i kommunen informerar om detta och det finns också mycket information på kommunens hemsida. Där kan man ta del av all information som finns för att anmäla sig till undervisningen.

Har du någon kontakt med föräldrarna till eleverna?

Det händer att man kontaktar föräldrarna ibland men då är det oftast tråkiga nyheter som exempelvis elevens frånvaro eller studiehandledning. Det är mest den berörda läraren som har kontakt med elevens föräldrar. Stödenhetens uppgift är att samla ihop ansökningar ifrån rektorer och föräldrar.

Har du kontakt med modersmållärarna?

Den intervjuade rektorn har inte så mycket kontakt med modersmållärarna. Det är mest när det gäller de organisatoriska aspekterna av undervisningen.

När har eleverna undervisning? Var någonstans?

Elevernas undervisning sker mest på eftermiddag och tidig kväll. Detta har varit ett problem då modersmålläraren i många fall är den sista som är kvar på skolan. Läraren blir den som får släcka och låsa. Det har varit otäckt vid de tidpunkter då det varit många rasistiska påhopp. Många har känt sig otrygga, både lärare och elever. Undervisningen sker ute på skolorna i kommunen.

Är undervisningen obligatorisk?

Om man anmäler sig till undervisningen är den lika obligatorisk som alla annan undervisning som sker i skolan. Däremot så är anmälan frivillig och sker i samråd med elevernas föräldrar.

Är lärarna med i arbetslag på skolorna?

De lärare som är anställda i kommun B formar ett eget arbetslag. Däremot tillhör de lärare som hyrs av andra kommuner inte kommun Bs arbetslag utan de tillhör den kommunen som tjänsten köps ifrån.

Hur många skolor arbetar modersmålslärarna på?

Uppskattningsvis brukar dessa lärare arbeta på ungefär sju olika skolor. Det ligger i kommunens intresse att läraren inte jobbar på så många olika skolor då restiden tar bort mycket av undervisningstiden.

Hur ser du på modersmålsundervisning?

Rektorn på stödenheten har en annan syn än många andra inom kommunen och tycker att det är viktigt med modersmålsundervisning: ”om man inte odlar sitt första språk kan inte det andra språket utvecklas”. Ett språk som lever är starkt, tycker rektorn. Föräldrar väljer ibland bort modersmålsundervisningen och satsar allt på svenskan. Det gör att barnen inte kan sitt eget modersmål när de blir äldre. Föräldrarna inser inte vikten av att kunna sitt modersmål, samhället värderar idag andra språk utöver svenskan. Barnen ska inte skämmas när de är ute i samhället och pratar sitt modersmål. När samhället betalar för denna undervisning får språket en högre status och barnen ser att det är okej att prata sitt modersmål även i sammanhang utanför hemmet.

Innan vi avslutade intervjun frågade vi rektorn om han hade något att tillägga, något som vi hade glömt att fråga. Rektorn ville då poängtera vikten av studiehandledning. Studiehandledning är inte något eleven eller skolan själv väljer utan det är något som skolan är skyldig att erbjuda eleven.

8.3. Intervju med modersmålslärare

Vi har samtalat med och skickat enkätfrågor (se bilaga 3) till fem olika modersmålslärare (bosniska, kinesiska, kurdiska, persiska och arabiska). Vi har valt att sammanfatta de svar vi fått från de lärare vi intervjuat. Detta har vi gjort för att undvika upprepning.

Är du utbildad modersmålslärare i Sverige eller i ditt hemland?

De modersmålslärare som vi intervjuade hade utbildning och erfarenheter från hemlandet förutom en lärare som fick jobbet pga. att det var brist på modersmålslärare i just det språket han talade. En av lärarna hade arbetet som både lärare och rektor i sitt hemland, hon behövde därför bara läsa svenska för att kunna fortsätta arbeta som modersmålslärare här i Sverige.

De kom till Sverige för ca 14-20 år sedan och började läsa SFI (Svenska för invandrare) i ett år. De skickade sina betyg från hemlandet till Högskoleverket för värdering och bedömning.

Undervisar du i en eller flera skolor?

Alla arbetade på olika skolor i kommunen förutom en lärare som hade en halvtidstjänst som specialpedagog på en skola. Anledningen var att hon hade arbetat länge som modersmålslärare och var för det mesta i den skolan men sökte specialpedagogtjänsten för att hon inte orkade åka runt till olika skolor på grund av sin ålder. Hon fick tjänsten och har studiehandledning på sitt språk med de elever som behöver det. De andra lärarna hade också

studiehandledning för de elever som behövde det.

Tillhör du något arbetslag på skolan?

De modersmåls lärare som åkte runt till olika skolor tillhörde inte någon arbetslag pga. deras sena lektionstimmar. De flesta arbetslag på skolorna brukar ha sina arbetslagsträffar mitt på dagen och då är det svårt för modersmåls lärarna att delta. Många gånger är det också så att arbetslaget redan har slutat när modersmåls lärarna kommer till skolan så de träffar inte varandra så ofta. Men specialpedagogen tillhörde ett arbetslag eftersom hon var anställd på skolan. Hon tyckte att det var bra med arbetslag för då kunde man sitta ner och verkligen diskutera med andra lärare för att kunna ge barnen den hjälp som passar dem bäst.

Deltar du i utvecklingssamtal?

Modersmåls lärarna deltar i utvecklingssamtalen, eftersom modersmåls undervisningen är ett ämne i skolan och föräldrarna väldigt gärna vill veta hur det går och vad de kan göra hemma för att hjälpa sina barn. Om man bara ska undervisa i modersmålet och inte bryr sig om hur eleven har det i andra ämnen blir det svårare att komma nära barnen och hjälpa dem. Det händer att eleven får mer respekt för sin modersmåls lärare om han/hon är med på utvecklingssamtalen. Då ser eleven modersmåls lärarna som pedagoger, inte som vuxna som kan prata deras språk och råkar jobba på just deras skola.

Har andra lärare möjlighet att ta hjälp av er i kontakt med föräldrar?

Andra lärare har möjlighet att ta hjälp av modersmåls lärarna när det behövs. Många föräldrar har inte kommit så långt med sitt svenska språk och det kan vara en trygghet för dem att det finns en person som talar deras språk. Detta kan tyvärr ibland leda till att föräldrarna förlitar sig på modersmåls läraren och därför inte vill tala med någon annan på skolan än modersmåls läraren. Det är viktigt att förklara för föräldrarna att modersmåls lärarna inte alltid finns på skolan och att de därför måste förlita sig på andra lärare som är delaktiga i barnens skolgång. Det är också viktigt att poängtera för föräldrarna att det alltid finns möjlighet att kalla in en tolk.

Vilken tid på dagen sker modersmåls undervisningen?

Undervisningen sker på eftermiddagarna, utanför timplanen. Det är därför de flesta av eleverna hoppar av modersmåls undervisningen i högstadiet och gymnasiet. De orkar inte läsa mer när det är det de har gjort åtta timmar innan. Vissa elever tycker att det är otäckt att vara kvar i skolan när det är vintertid och alla andra har slutat. Det skulle vara bra om man kunde flytta lektionen lite tidigare på dagen men det funkar inte eftersom eleverna då skulle missa annan undervisning.

Är undervisningen schemalagd eller missar eleven någon annan undervisning för att delta i modersmåls undervisningen?

Undervisningen är schemalagd för berörda elever och de missar ingen annan undervisning eftersom modersmåls undervisningen är på eftermiddagarna. En av anledningarna till att undervisningen inte kan flyttas till förmiddagen är att eleven inte ska behöva missa andra lektioner pga. att de deltar i modersmåls undervisning. Förr i tiden var det så att eleven hade hemspråk lite tidigare på dagen men då fick dessa elever gå ifrån andra lektioner. Nu är det ändrade regler och eleverna ska delta på alla lektionspass som är obligatoriska och ska inte behöva missa något och hamna efter kamraterna bara för att de läser ett extra ämne.

Hur många timmar i veckan har eleven modersmåls undervisning?

Eleverna har rätt till att få 80 minuters undervisning i veckan och dessa delas upp i två

lektionspass. Men detta räcker inte för dessa elever som har undervisning i alla ämnen på svenska. De behöver träna lite mer i sitt modersmål därför att språket talas bara hemma. Om eleven har syskon så brukar majoritetsspråket, i det här fallet svenska, ta över. Svenska språket används hela tiden i omgivningen och det är viktigt att man hjälper barnen att bevara sitt modersmål och sin identitet.

Hur många elever är det i varje undervisningssituation?

Det varierar mellan 8 och 12 elever. Man måste vara minst fem elever i varje grupp. Modersmållärarna försöker undvika för stora eller för små grupper. För stora grupper kan leda till att barnen från förskoleklass upp till nian blandas ihop. Dessa har kommit olika långt modersmålsinläringen och detta kan påverka de elever som behöver extra hjälp.

Anser ni att modersmålsundervisningen påverkar inläringen av svenska?

Det är självklart att modersmålet påverkar inläringen av svenska språket och det positivt. Man måste ha ett språk som man utgår ifrån när man lär sig ett nytt. En lärare som undervisade i bosniska sa så här: "När man kan sitt språk, är det lättare att lära sig ett nytt språk." Barnen måste ha en grund att stå på.

9. Sammanfattande resultat och diskussion

Genom de enkäter som vi skickat ut till modersmåls lärare och rektorer fick vi en relativt bred bild av hur den aktuella modersmålsundervisningen ser ut och hur den fungerar i skolan. Att kunna ett annat språk än majoritetsspråket ger ungdomar med annat modersmål än svenska möjlighet till att definiera sig som flerspråkiga och mångkulturella personer i samhället. Från vår undersökning samt vår genomgång av en del internationell och svensk forskning vet vi att modersmålet är grundläggande för barnets identitets- och begreppsutveckling (Thomas & Collier 1997, Hyltenstam 1996). De flerspråkiga barnen behöver ett språk som de känner sig trygga i, något som får dem att känna tillhörighet både i hemmet och i samhället.

De två skolor vi undersökt bedriver modersmålsundervisning på olika sätt. I skola A har den höga andelen elever med utländsk bakgrund medfört att skolan arbetar mycket aktivt med både modersmålsundervisning och studiehandledning. Av de ca 650 elever som går på skolan har ca 95 % ett annat modersmål än svenska. Därför arbetar skola A mer effektivt med modersmålsundervisningen i jämförelse med skola B där ca 95 % av eleverna har svensk bakgrund.

Vår undersökning visar att båda skolor följer kursplanen för modersmålsundervisning, men hur de har tolkat denna har sett olika ut. Den största anledningen till detta anser vi är den höga andelen elever med andra modersmål än svenska i skola A medan situationen är omvänd i skola B.

De två undersökta skolorna ligger i olika kommuner vilket är en anledning till varför undervisningen på organisatorisk nivå fungerar olika. I kommun A köper skolorna själva in de timmar de behöver av en central språkenhet medan det i kommun B finns en stödenhet som alla skolor i kommunen arbetar genom. Det är alltså inte upp till den enskilda skolan i denna kommun att ha pengar att köpa modersmålsundervisning för. Varje år får stödenheten en viss summa pengar att köpa in tjänster för, sedan är det upp till rektorn på stödenheten som fördelar dessa pengar så rättvist han kan mellan skolorna i kommunen.

Vid behov erbjuds eleverna på båda skolor modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet. Detta meddelas till eleverna genom att pedagogen tar kontakt med dem och i samråd med föräldrarna kan eleverna anmäla sitt intresse för modersmålsundervisning.

Modersmålsundervisningen kan antingen ordnas vid skolorna eller erbjudas genom att elever från olika skolor träffas i en annan skola än sin egen för att få någon form av modersmålsundervisning.

I Skolverkets rapport (2002) betonas vikten av att behärska ett språk för att språket ska kunna utvecklas och för att eleven skall fungera väl i samhället. De två skolledare som vi haft kontakt med i vår undersökning håller också med om hur viktigt det är att kunna sitt modersmål. Båda skolledare är mycket positiva till modersmålsundervisningen och tycker att det är för lite undervisning i modersmål i skolan. Skolledarna vill anställa mer tvåspråkig personal då de kommer till nytta på mer än ett sätt.

Däremot är de kritiska till när och var undervisningen äger rum. Det hade varit önskvärt att ha undervisningen tidigare på dagen och på elevernas egen skola. Detta är dock någonting som kan vara svårt att lösa i praktiken och är något som skolledarna jobbar vidare med. Skolledarna vill även arbeta med att förbättra kontakten mellan modersmåls lärarna och övrig personal på skolan.

Detta är också något som de intervjuade modersmåls lärarna upplever ute på skolorna. De anser att samarbetet och kontakten är dålig p.g.a. den sena undervisningstiden. Det har medfört att modersmåls lärarna känner sig nästintill utstötta från sin arbetsplats. De är i stort sett främlingar på den skola dit de kommer och anledningen är den nuvarande organisationen.

Lärarna i modersmål tycker att det finns skolor där de känner sig delaktiga men mycket av kontakten som de får med övriga lärare beror på vilken tid på dagen deras undervisning ligger. Några modersmållärare påpekar att vissa skolor är dåliga på att planera in modersmålsundervisningen under ordinarie skoldag så att elevernas intresse väcks. De anser att skolan planerar in undervisningen så att den ska passa skolan bättre, inte eleven. Detta anser modersmållärarna har att göra med ämnets låga status. De önskar även en bättre kontakt med skolorna och övriga lärare och anser också att undervisningen i modersmål ska planeras in så den bättre passar eleven, inte bara skolan.

Trots den negativa inställningen till organisationen kring modersmålsundervisningen var flera av de intervjuade lärarna mycket positiva till sitt arbete. De tyckte att de fick bra kontakt med eleverna och kände att de gjorde ett meningsfullt arbete. En av lärarna påpekade att det märktes att hon behövdes på skolan och att hon gjorde skillnad.

I Skolverkets rapport från 2002 framgår det att det finns ett positivt samband mellan modersmålsundervisning och skolresultat. Deras resultat stämmer överens med den tidigare internationella forskning som gjorts (Thomas & Collier 1997), resultatet stämmer även överens med vår undersökning.

De resultat Skolverket (2002) kom fram till var:

- Att elever som kontinuerligt deltagit i modersmålsundervisning har högre betyg i svenska, engelska och matematik
- Behärskar svenska bättre än andra invandrarelever
- Upplever större trygghet och trivs bättre i skolsituationen än andra invandrarelever
- Behärskar abstrakta begrepp bättre än andra invandrarelever
- Att elever med undervisning i modersmål lär sig mycket om det nya landet och att undervisningen utgör en brygga till integration i den nya kulturen (Skolverket 2002 s.68)

10. Slutdiskussion

Språk är resurser som ska utvecklas och utnyttjas av människor. Det är genom språket som vi uttrycker vår kultur, tillhörighet och våra värderingar. Det är guld värt att kunna flera språk.

För människor som bor i Sverige med utländsk bakgrund är det viktigt att ha kunskap i sitt eget modersmål för att ha möjlighet att vidga sina vyer i det nya landet där de ska leva och uppfostra sina barn. Modersmålsundervisningen på skolorna leder till att barnen inte glömmer bort sitt ursprungliga språk eller kultur. Kommunikationen mellan barnen och föräldrarna blir bättre och starkare, liksom kommunikation mellan skola och föräldrar (Hyltenstam 1996).

Genom egna erfarenheter vet vi att kunskaper i språk är en av flera förutsättningar för att vi ska kunna knyta kontakt med andra människor. Språket är också en förutsättning för överlevnad t.ex. om man blir sjuk och behöver vård måste man kunna beskriva var någonstans man har ont. Många vet hur svårt det är att komma till ett nytt land där man inte kan språket och inte förstår vad andra säger. Har man däremot en person i närheten som kan det främmande språket och kan hjälpa till och tolka känner man genast en lättnad och trygghet. Denna aspekt har kanske de som har en negativ inställning till modersmål inte tänkt på.

Hur väl skolan kan ta vara på barns flerspråkighet har en väsentlig betydelse för barns och ungdomars utveckling i språk, identitet och lärande (Skolverket 2002). Vi har i hela arbetet visat på hur språket påverkar barnens identitet. För oss är det en självklarhet att språket påverkar oss väldigt mycket och det på ett positivt sätt. Däremot är det lätt att känna sig dum om man inte kan sätta ord på vad man känner eller vad man vill göra. Kunskap i olika språk, inklusive det egna modersmålet, gör att man känner sig mer självständig. Om barnen exempelvis vill ringa till släktingar i hemlandet kan de göra detta utan föräldrarnas hjälp. När de besöker hemlandet kan barnen likaså klara sig utan språklig hjälp. Detta leder till större självförtroende.

Många elever tycker att det är bra med undervisning på sitt modersmål medan andra är betydligt mer negativt inställda. Exempelvis finns det flera föräldrar som är negativt inställda till modersmålsundervisning eftersom föräldrarna ”vill bli svenskar” och passa in i det svenska samhället. Föräldrarna vill därför inte prata sitt modersmål och vill inte heller att barnen utvecklar sitt modersmål i skolan genom att delta i modersmålsundervisningen. Därför väljer många bort denna undervisning och väljer att satsa all tid och energi på svenskan istället. En stor anledning till detta är att föräldrar vill skydda sina barn från utanförskap och mobbning på skolan.

En förutsättning att lyckas med utvecklingen av modersmålet är förändrade attityder hos människor. Alla borde vara medvetna om hur mycket modersmålet påverkar människors liv och vilken betydelse språket har för personlig utveckling. Med detta menar vi att de positiva attityderna väger upp de negativa trots att det finns en hel del negativt att skriva om modersmålsundervisningen. Det gäller framför allt skolans organisation av modersmålsundervisning, lokaler, tider etc. I många fall är det brist på pengar som är orsak till negativa attityder. Att organisationen ibland är dålig borde man dock kunna stå ut med om en människa kan må bättre.

Enligt forskning (ex. Hyltenstam & Tuomela 1996, Ladberg 2003 och Axelsson 2004) och många verksamma pedagoger, som vi har kommit i kontakt med under vår undersökning, stärker kunskaper i olika språk varandra. Forskare runtom i världen är överens om att ett starkt modersmål har en stor betydelse för barnens identitetsutveckling och det underlättar även lärandet i det nya språket. Detta innebär att det borde vara lönsamt med modersmålsundervisning i skolan, både för individen själv och för samhället i övrigt.

Modersmålsundervisningen är idag i första hand en språkundervisning men skulle behöva bli mer ämnesinriktad om man ser vilka resultat Thomas och Collier (1997) fick fram i sina

studier. De påpekar att det inte är tillräckligt att bara ge språkundervisning i andraspråket, utan eleverna måste också ges tillgång till innehållet i alla ämnen genom sitt modersmål såväl som andraspråket. Detta bör ske i en språkligt anpassad ämnesundervisning och på rätt åldersnivå för barnet. Deras resultat visar då på bättre skolframgång för eleverna.

Ämnet modersmål har större relevans i dagens samhälle än tidigare. Allt fler i Sverige har ett annat modersmål än svenska. Många är födda i andra länder och det blir fler och fler andra generationens invandrare som är födda i Sverige och är tvåspråkiga. Istället för att låtsas som om dessa inte finns borde man ta till vara på den kompetens som de tillför samhället. Man kan aldrig tala för många språk.

Av Sveriges 290 kommuner är det bara tio procent av kommunerna som erbjuder ämnesundervisning på modersmål (Kursplan modersmål). Med tanke på hur många tvåspråkiga elever det finns i Sverige borde fler kommuner erbjuda ämnesundervisning på modersmål. En av anledningarna till att det är få kommuner som erbjuder detta är att det är svårt att hitta behöriga lärare. Dessutom tillkommer den ekonomiska aspekten. Det finns helt enkelt inte tillräckligt med pengar. Det är också i många fall så att kommunerna prioriterar att satsa pengarna på andra verksamheter.

Alla barn som är födda i Sverige har inte heller samma kultur och samma språk. De kanske alla pratar svenska men den språkliga bakgrunden kan ändå se olika ut. Det finns många sätt att uttrycka sig på som gör att missförstånd ibland uppstår även bland dem som talar samma språk.

Vår undersökning visar att det vore bra att förlänga tiden för modersmålsundervisningen, förslagsvis till två timmar i veckan, dvs. en ökning på tjugo minuter. Skälet till vårt förslag är att en längre undervisningstid än två timmar i veckan skulle kunna leda till att elever hoppar över modersmålsundervisningen. Undervisningen i modersmål ligger oftast efter avslutad skoldag då eleverna har andra fritidsaktiviteter t.ex. fotbollsträning som de inte vill missa. De modersmålslärare vi intervjuat tyckte också att undervisningen borde förlängas då den upplevs som viktig. I Skolverkets rapport från 2002 gjordes en undersökning som visar vikten av modersmålsundervisning. Undersökningen visade att elever som deltagit i modersmålsundervisning fick bättre resultat även i andra skolämnen än elever som inte deltagit i modersmålsundervisning (Skolverket 2002).

Att börja med modersmålsundervisningen tidigt i förskolan är en fördel då barnen i denna ålder har lättare att ta till sig kunskap. Barnen är mer nyfikna och mottagliga för allt, de vill lära sig det mesta. Dessa egenskaper är något som vi pedagoger måste utnyttja och bevara.

Avslutningsvis menar vi att vårt arbete visar att betydelsen av modersmålsundervisning i skolan är stor av de olika skäl som vi redovisat ovan. De skolledare och modersmålslärare som ingår i vår studie är också positiva till modersmålsundervisningen, men skulle vilja se en utveckling av ämnet i skolan, såväl organisatoriskt som innehållsmässigt.

10.1. Fortsatt forskning

Om man vill fortsätta forska kring modersmålsundervisning i skolan kan man förslagsvis välja att utöka undersökningen så att den kommer att omfatta fler rektorsområden. Dvs. att fler rektorer och modersmålslärare kommer att kunna svara på frågor kring modersmålsundervisningens organisation. Ett alternativ är att också välja att inkludera elever i undersökningen för att höra hur organisationen fungerar för deras del. Elevernas bild av hur modersmålsundervisningen bedrivs behöver inte motsvara den inställning som rektorer och modersmålslärare har.

Man skulle också kunna studera innehållet i modersmålsundervisningen genom deltagande observationer under modersmålsundervisning.

Skolledares inställning och förståelse av modersmålsundervisningen är en annan intressant aspekt att belysa genom en undersökning. Hur påverkar skolledares inställning modersmålsundervisningen i skolan?

10.2. Yrkesrelevans

Som blivande pedagoger anser vi att det är viktigt med modersmålsundervisning i skolan. Ett starkt samarbete mellan modersmålslärarna och andra lärare är också något som vi skulle vilja främja i vår framtida yrkesroll. Vi vill framhäva vikten av att få eleven att inse att modersmålet är viktigt, genom att exempelvis visa intresse för vad eleverna lär sig under modersmålslektioner.

11. Referenser

11.1. Tryckta källor

- Arnberg, Lenore 2004. *Så blir barn tvåspråkiga: vägledning och råd under förskoleåldern*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Axelsson, Monica 2004. Skolframgång och tvåspråkig utbildning. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. s. 503 –532. Lund: Studentlitteratur
- Axelsson, Monica, Gröning, Inger & Hagberg-Persson, Barbro 2001. *Organisation, lärande och elevsamarbete i skolor med språklig och kulturell mångfald: rapport 2 inom forskningsområdet Mångetnicitet, tvåspråkighet och utbildning, Institutionen för lärarutbildning*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Bergman, P. m.fl. 1999. *Två flugor i en smäll - att lära på sitt andraspråk* Stockholm: Liber.
- Bülöw, Kerstin, Ljung; Birgitta & Sjöqvist, Lena 1992. Samarbete mellan modersmål, svenska som andra språk, No och So. I: Berman m.fl. *Två flugor i en smäll. Att lära på sitt andraspråk*. Stockholm: Liber.
- Börestam, Ulla & Huss, Leena 2001. *Språkliga möten: tvåspråkighet och kontaktlingvistik*. Lund: Studentlitteratur.
- Cummins, Jim 2001. Andraspråksundervisning för skolframgång – en modell för utveckling av skolans språkpolicy. I: Nauclér, Kerstin (red.). *Symposium 2000. Ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk. Sigma Förlag: Halmstad, s. 86-107
- Haglund, Charlotte 2004. Flerspråkighet och identitet. I: Hyltenstam, K. & Lindberg, I. (red) *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. s. 359 – 387. Lund: Studentlitteratur
- Hill, Margareth 1996. *Invandrarbarns möjligheter: om hemspråksundervisning och språkutveckling*. Mölndal: Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet.
- Holtter, Irja 1998. *Modersmålsundervisningen: Livsvärld och system – avlastning eller kolonisering?* Eskilstuna: Centrum för välfärdsforskning.
- Hyltenstam, Kenneth 1999. Kapitel 1-3 I: Hyltenstam, K (red). *Sveriges sju inhemska språk: ett minoritetsspråksperspektiv*. s. 11- 134 Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth 1996. *Svenska i invandrar perspektiv: kontrastiv analys och språktypologi*. Lund: BTJ Tryck AB.
- Hyltenstam, Kenneth & Tuomela, Veli 1996. *Hemspråksundervisningen*. I: Hyltenstam, K. (red.), *Tvåspråkighet med förhinder*. Lund: Studentlitteratur.
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher 1991. *Språkbyte och språkbevarande: om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Håkansson, Giesela 2003. *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur
- Ladberg, Gunilla 2003. *Barn med flera språk. Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. Stockholm: Liber.
- Ladberg, Gunilla 2000. *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur.
- Ladberg, Gunilla 1996. *Barn med flera språk*. Stockholm: Liber Utbildning AB
- LPO94 *Läroplan för det obligatoriska utbildningsväsendet*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Läraryrket 2002. *Lärarens handbok: Skollag, Läroplaner, Yrkesetiska principer*. Solna. Tryckindustri Information.
- Municio, Ingegerd 1987. *Från lag till bruk: Hemspråksreformens genomförande*. Stockholm: Centrum för invandringsforskning.

- Naucmér, Kerstin 2001. *Symposium 2000: ett andraspråksperspektiv på lärande*. Stockholm: Sigma: Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk.
- Pate, Runar & Davidson, Bo 2003. *Forskningsmetodikens grunder- att planer, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Rubinstein Reich, Lena 2000. *Den svenska skolan i det mångkulturella samhället: konsekvenser för lärarutbildningen*. Malmö: Lärarhögskolan
- SFS 1994:1194. *Grundskoleförordningen*.
- SFS 1997:1212 *Skollagen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Skolverket 2002. *Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstöd och modersmålsundervisning*.
- Svenska akademien 1945. *Ordbok över svenska språket - sjuttonde bandet*. Lund: Berglinska boktryckeri- och stiltgjuteri aktiebolag.
- Thomas, W & Collier, V. 2001. *A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students' Long-Term Academic Achievement*. Final Report.
- Thomas, W & Collier, V., 1997. *School effectiveness for language minority students*. NCBE Resource Collection Series, No. 9. George Washington University.
- Tingbjörn, Gunnar 1997. *Svenska som andra språk och andra språk*. Göteborg: Institutionen för svenska språket, Universitet
- Trost, Jan 2001. *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur
- Tuomela, Veli 2002. *Modersmålsundervisningen – en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Wellros, Seija (1992): *Ny i klassen om invandrarbarn i svenska skolan*. Malmö: Gleerups.
- Ylikiiskilä, Antti 2001. *Tvåspråkiga skolbarns verbanvändning i svenska*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

11.2. Internet

- Göteborgs-Posten: <http://gp.se/gp/jsp/Crosslink.jsp?d=121&a=275439>. Hämtat 2006-05-18
- Kursplan modersmål: <http://www.skolverket.se/sb/d/567> Hämtat 2006-05-03
- Lpo 94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet <http://skolnet.skolverket.se/pdf/lpo.pdf> Hämtat 2006-05-29
- Läraryrket: www.lararforbundet.se Hämtat 2006-05-07
- Metro: <http://www.metro.se/se/article/tt/2006/05/17/20wkulturmiljonsvenskan/> Hämtat 2006-06-12
- Riksdagens hemsida: <http://rixlex.riksdagen.se/> Hämtat 2006-05-03
- Sydsvenska Dagbladet: <http://sydsvenskan.se/varlden/article150516.ece> Hämtat 2006-05-03
- Tema modersmål: <http://modersmal.skolutveckling.se/projekt/modules.php?op=modload&name=Sections&file=index&req=viewarticle&artid=38&page=1> Hämtat 2006-05-01
- Trollhättans kommuns hemsida: <http://www.kub.trollhattan.se/kro/Modersmal/historik.htm> Hämtat 2006-05-01

Bilaga 1

Enkät till rektor A

1. Finns det modersmålsundervisning på skolan?

ja

nej

Om svaret är ja, i vilka språk?

Om svaret är nej, finns det tillgång till modersmålsundervisning på annan skola?

ja

nej

---

2. Blir alla berättigade elever erbjudna modersmålsundervisning?

ja

nej

---

3. Hur informerar skolan om modersmålsundervisning? (Kontaktar ni föräldrarna eller måste de kontakta skolan?)

---

4. Jobbar modersmålslärarna endast på den här skolan eller jobbar de på flera?

---

5. Har andra lärare på skolan möjlighet att ta hjälp av modersmålslärarna i kontakt med föräldrarna?

ja

nej

Motivera:

---

6. För de elever som är i behov av särskilt stöd finns det möjlighet att få undervisning också i andra ämnen på sitt modersmål? Varför/varför inte?

Tack för ditt samarbete!

Bilaga 2

Intervjufrågor till rektor B på stödenheten

1. Vad har du för arbetsuppgifter?
2. Hur många modersmåslärare finns det anställda inom kommunen?
3. I vilka språk?
4. Är alla modersmåslärare behöriga att undervisa?
5. Går alla skolor i kommunen genom dig när de ska ”köpa” modersmålsundervisning?
6. Hur många elever är det som tar del av undervisningen?
7. Hur går man tillväga för att få modersmålsundervisning?
8. Har du någon kontakt med föräldrarna till eleverna?
9. Har du kontakt med modersmåslärarna?
10. När har eleverna undervisning? Var någonstans?
11. Är undervisningen obligatorisk?
12. Är lärarna med i arbetslag på skolorna?
13. Hur många skolor arbetar modersmåslärarna på?
14. Hur ser du på modersmålsundervisning?

Tack för ditt samarbete!

Bilaga 3

Enkät till modersmåslärare

1. Är du utbildad modersmåslärare?

ja nej

Om ja, är du utbildad i Sverige eller i ditt hemland?

---

2. Undervisar du i en eller flera skolor?

---

3. Är du med något arbetslag på skolan?

ja nej

---

4. Deltar du i utvecklingssamtal?

ja nej

---

5. Har andra lärare möjlighet att ta hjälp av dig i kontakt med föräldrar?

ja nej

---

6. Vilken tid på dagen sker modersmålsundervisningen?

---

7. Är undervisningen schemalagd?

ja nej

---

8. Missar eleven någon annan undervisning?

ja nej

---

9. Hur många timmar i veckan har eleven modersmålsundervisning?

---

10. Hur många elever är det i varje undervisningssituation?

---

11. Anser du att modersmålsundervisningen påverkar inläringen av svenska?

ja nej

Om ja, motivera (är det positivt eller negativt?)

Tack för ditt samarbete!